

Predavanja i okrugli stolovi

Prvih sto godina: Vizuelne prakse francuskog i srpskog nadrealizma

prof. dr Dijana Metlić, Akademija umetnosti Univerziteta u Novom Sadu

Zamak kulture, Vrnjačka Banja, 20. novembar 2024.

Muzej primenjene umetnosti, 9. januar 2025.

Polazeći od činjenice da je Vrnjačka Banja predstavljala jedno od najvažnijih mesta u okviru tzv. prednadrealističkih aktivnosti buduće Beogradske grupe trinaestorice nadrealista, dr Metlić će se posebno fokusirati na delatnost Stevana (Vana) Živadinovića Bora i Marka Ristića tokom 1926. godine. Otac Vana Bora, lekar Dragutin Živadinović je u Vrnjačkoj Banji sredinom 1920-ih otvorio sanatorijum u kojem su se okupljali brojni intelektualci toga vremena. Pozivajući ih u porodičnu kuću, Vane Bor je sa svojim prijateljima nadrealistima upravo u Vrnjačkoj Banji realizovao niz umetničkih radova (u prvom redu fotografija i fotograma) koji će se ispostaviti kao izuzetno važni za brojne avangardne i neoavangardne prakse na teritoriji međuratne i posleratne Jugoslavije. Kako danas, nakon sto godina, gledamo na nadrealistički aktivitet u Vrnjačkoj Banji i do koje mere je ovaj grad „odredio“ fenomen zvani Beogradski nadrealizam, biće samo neka od pitanja o kojima će se govoriti na predavanju.

Dr Dijana Metlić je redovna profesorka istorije umetnosti na Akademiji umetnosti Univerziteta u Novom Sadu. Njena uža polja specijalnosti su: moderna umetnost, istorijske avangarde i izučavanje veza između slikarstva, fotografije i filma. Istraživanja su joj objavljena u nacionalnim i međunarodnim časopisima i zbornicima, a njene monografske studije, pored Filmskog centra Srbije, objavljuju i Srpska akademija nauka i umetnosti, kao i Galerija Matice srpske. Bila je autorka zapaženih izložbi u Srpskom kulturnom centru u Parizu, Galeriji Srpske akademije nauka i umetnosti u Beogradu, Galeriji Matice srpske u Novom Sadu, Galeriji slika „Sava Šumanović“ u Šidu.

Pred jednim zidom, jedna metoda iracionalne spoznaje stvarnosti

dr Dejan Sretenović

Muzej savremene umetnosti, 23. novembar 2024.

Kolektivni projekat beogradskih nadrealista „Pred jednim zidom“, objavljen u trećem broju časopisa "Nadrealizam danas i ovde" (1932), nastao je autentičnom primenom metode simulacije paranoidnog delirijuma interpretacije Salvadora Dalija. Ovaj foto-projekat povezuje nadrealističku opsesiju kreativnim potencijalima psihoza s izumevanjem eksperimentalnih metoda za oslobođenje ljudskog izražavanja iz okova logičke misli. „Pred jednim zidom“ predstavlja najznačajniji doprinos beogradskih nadrealista u polju poetske epistemologije i otvara niz pitanja vezanih za pojmove jezika, percepcije i reprezentacije u sklopu nadrealističke fenomenologije iracionalnog.

Dr Dejan Sretenović je istoričar umetnosti, pisac, kustos i istraživač koji živi i radi u Stokholmu. Bio je kustos u Muzeju savremene umetnosti u Beogradu (1988–1993; 2001–2019) i direktor Centra za savremenu umetnost u Beogradu (1994–2000). Kurirao je više od četrdeset izložbi u zemlji i inostranstvu, od kojih je poslednja beogradska verzija retrospektive „Marina Abramović: Čistač“ (MSU, 2019). Objavio je veliki broj tekstova i nekoliko knjiga, uključujući "Umetnost prisvajanja" (2013), "Urnebesni kliker", "Umetnost i politika beogradskog nadrealizma" (2016) i "Crveni horizont", "Avangarda i revolucija u Jugoslaviji 1919–1932 (2021)."

Nacrt današnjice – Razgovor o Nacrtu za jednu fenomenologiju iracionalnog (1931) Koče Popovića i Marka Ristića, tribina / okrugli sto

Učesnici: Biljana Andonovska (Institut za književnost i umetnost, Beograd), moderatorka; Branko Aleksić (Pariz); Petar Jevremović (Filozofski fakultet, Beograd); Jovan Bukumira (Institut za književnost i umetnost, Beograd)

Muzej primenjene umetnosti, 25. novembar 2024.

Nacrt za jednu fenomenologiju iracionalnog predstavlja najambiciozniji filozofsko-teorijski spis srpske i jugoslovenske avangarde. Pisan à quatre mains, energičnom retorikom i autentičnom teorijskom imaginacijom, ovaj nadrealistički traktat i danas fascinira svojom heretičkom vizijom ukrštanja psihoanalize, marksizma, teorije reaktiviteta i avangardne antiestetike. Još početkom tridesetih godina prošlog veka *Nacrt* je bio preveden na francuski i

mogao se pojaviti u pariskim nadrealističkim krugovima, ali smo za objavljivanje tog prevoda ipak čekali sve do 2016. godine. Zašto je to tako, šta je ovaj jedinstveni tekst značio u svom vremenu a šta nam danas govori, te kakvo mesto zauzima na mapi razvoja evropske kritičke misli, samo su neka od pitanja o kojima vredi porazgovarati, van uskih okvira i pobuda „školske filozofije“.

Beogradski nadrealizam i fotografija u Kraljevini SHS / Jugoslaviji između dva svjetska rata

prof. dr Lovorka Magaš Bilandžić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Muzej primenjene umetnosti, 30. novembar 2024.

„Tjekom međunarodnih godina Kraljevini SHS/Jugoslaviji dolazi do važnih promjena u domeni fotografije – od pomaka u pozicioniranju i afirmiranju medija do istraživanja mogućnosti fotografske slike u transponiranju različitih slojeva (nad)realnog. U predavanju će fotografsko djelovanje beogradskih nadrealista biti razmotreno u kontekstu onodobne pluralističke fotografske scene te u korelaciji prema hrvatskim i slovenskim autorima koji su posezali za nadrealnim motivima, na nov način sagledavali vidljivu stvarnost i/ili koristili srodne postupke. Pri tome će se posebna pozornost posvetiti ulozi fotografije u istraživanju podsvjesnog, (raz)otkrivanju skrivenog i očuđivanju zbilje te pojavi i korištenju fotograma i fotomontaže u Kraljevini SHS/Jugoslaviji.“

Dr Lovorka Magaš Bilandžić, vanredna je profesorka na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na Odseku za povijest umjetnosti. Od 2018. do 2022. vodila je postdiplomske doktorske studije istorije umetnosti, a od 2024. obavlja dužnost prodekanice za znanost i međunarodnu suradnju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Sarađivala je na brojnim domaćim i međunarodnim načnim projektima. Autorka je brojnih izložbi: *Ekspresionizam u hrvatskoj grafici i Suvremena hrvatska grafička scena / propitivanje medija* (2013.), *Foto Tonka – Tajne ateliera društvene kroničarke* (2015.), *Novi standard – Studio za industrijsko oblikovanje i suvremeno stanovanje 1950-ih* (2021., s P. Počanić), *Sergije Glumac – retrospektiva* (2021.), *U ritmu vremena – grafički dizajn Pavla Vamplina* (2020.), *Tomislav Krizman – oprema knjiga i časopisa* (2022.), *Boris Dogan – slikar u grafičkom dizajnu* (2023.) itd. Kao koautorka sarađivala je na nizu izložbenih projekata, npr. *Šezdesete u Hrvatskoj – Mit i stvarnost* (2018., grafički dizajn); *Na robu: vizualna umetnost v Kraljevini Jugoslaviji 1929–1941* (2019., fotografija); *Ratko Petrić: Baciti istinu u lice!* (2021., grafički dizajn). Objavila je knjige *Foto Tonka – Tajne ateliera društvene kroničarke* (2015.) i

Sergije Glumac – grafika, grafički dizajn, scenografija (2019.). Dobitnica je više nagrada i priznanja za svoj rad. Bavi se temama vezanima za modernu i savremenu umjetnost, posebno dizajnom, fotografijom, scenografijom, grafikom.

Bretonov Manifest u srpskom nadrealizmu,

prof. dr Jelena Novaković, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.

Muzej savremene umetnosti, 7. decembar 2024.

U godini kada se obeležava stogodišnjica nadrealizma u Srbiji i svetu, odnosno sto godina od izlaženja Bretonovog prvog Manifesta nadrealizma, razmatra se prisustvo tog manifesta u teorijskim razmatranjima i stvaralaštvu srpskih nadrealista koji se na njega često pozivaju u nastojanju da stvore, kako kaže Dušan Matić, „nešto avangardno, kao Breton“, ali na svom, srpskom jeziku. Kroz njihov odnos prema Bretonovim glavnim postavkama očitavaju se zajedničke teme koje povezuju pariski i beogradski nadrealizam i predstavljaju osnovu tipološkog jedinstva ova dva pokreta u njihovom kretanju od eksperimentisanja sa iracionalnim do društvene akcije, kao i značajan doprinos srpskih stvaralaca nadrealistikoj teoriji i praksi.

Dr Jelena Novaković je redovni profesor francuske književnosti, glavni i odgovorni urednik časopisa *Filološki pregled*, predsednica Društva za kulturnu saradnju Srbija-Francuska. Predmet njenog istraživanja su francuska i frankofone književnosti, kao i srpsko-francuske književne i kulturne veze. Objavila je četrnaest knjiga, među kojima su: *Bretonov nadstvarni svet. Prilog nadrealističkoj poetici imaginarnog* (1991), *Na rubu halucinacija. Poetika srpskog i francuskog nadrealizma* (1996), *Tipologija nadrealizma* (2002), *Intertekstualnost u novijoj srpskoj poeziji*, *Francuski krug* (2004), *Recherches sur le surréalisme* (2009), *Od grotesknog realizma do postmodernizma, Putevi francuskog moderniteta* (2022), *Francusko simbolističko nasleđe u srpskoj poeziji* (2023), *Le Surréalisme de Belgrade : perspectives comparatistes* (2023).

Prevela je na srpski više francuskih dela, među kojima su *Drevna rimska religija* Ž. Dimezila (1997, nagrada „Miloš Đurić“) i *Nađa A. Bretona* (1999, Nolitova nagrada za prevod). Dobitnica je nagrade Ministarstva za nauku i tehnologiju za naučno-istraživački rad (2004), Plakete za izvanredne zasluge u programskoj delatnosti Zaduzbine Ilije M. Kolarca (2005) i druge

Elegija za bik-žirafu,

prof. dr Goran Jureša, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad.

Muzej primenjene umetnosti, Beograd, 18. decembar 2024.

Predavanje umetnika i profesora na Fakultetu tehničkih nauka, Novi Sad, Gorana Jureše, posvećeno je praksi kolaža, koje on radi od studentskih dana, a fokus će biti na radovima novije produkcije. To je jedini deo Jurešinog rada u kome se jasno oseća element nadrealnog, pa će biti govora o tome zašto koristi takav pristup u izradi kolaža. U predavanju će biti reči i o tome zašto Jureša u svojim radovima odgovara na teme poput kolonijalizma, nasilja i telesnosti i zašto smatra da likovna situacija u kolažu mora da odgovori na vreme u kome živimo, odnosno zašto likovni rad mora da bude angažovana kategorija.

Misterija ružičastog oblaka br. 10,

Dragana Stevanović, Akademija umetnosti Novi Sad

Muzej primenjene umetnosti, Beograd, 11. januar 2025.

Predavanje umetnice i profesorke na Akademiji umetnosti Novi Sad, Dragane Stevanović, posvećeno je pitanjima kretanja kreativnog procesa, nadrealističkih postupaka i igara kao načina mišljenja i delovanja.

Subverzivna pedagogija beogradskog nadrealizma: Aleksandar Vučo i Dušan Matić, Podvizi družine „Pet petlića”

dr Ejnsl Mors, Državni univerzitet Kalifornije, San Diego

dr Aleksandar Bošković, Univerzitet Kolumbija

Muzej savremene umetnosti, Beograd, 26. decembar; platforma ZOOM.

Knjiga “Podvizi družine Pet petlića” iz 1933. godine—zajedničko delo beogradskih nadrealista Aleksandra Vuča, koji je napisao stihove, i Dušana Matića, autora predgovora, kolaža i pratećih prozih tekstova—predstavlja simbolični kraj istorijskih avangardi u Jugoslaviji. Ovo delo spada u primere avangardnih fotopoetskih knjiga za decu i retki je primer nadrealističkog “romana u stihovima” praćenog fotomontažama. Predavanje Ejnsl Mors (UC San Diego) i Aleksandra Boškovića (Columbia University) daje kratak pregled intermedijalnih praksi beogradskih nadrealista, objašnjava njihovu sklonost ka obnovi dečje književnosti, sa posebnim fokusom na “Podvige”, i razmatra

estetske i ideološke koncepte koje su beogradski nadrealisti razvijali i stavili u službu Revolucije.

Ejnsli Mors (Ainsley Morse) je profesor književnosti na državnom univerzitetu Kalifornije u San Diegu. Bavi se istraživanjem literature XX i XXI veka, kulturom posleratnog sovjetskog perioda, posebno nezvanične ili andergraund poezije, kao i avangardom književnošću za decu i savremenom poezijom. Doktorirala je na slovenskim jezicima i književnosti na Harvard Univerzitetu. Ainsley Morse je takođe i književni prevodilac specijalizovana za dela iz Rusije/Sovjetskog Saveza Ukrajine i zemalja bivše Jugoslavije. Njeni prevedeni radovi uključuju „Permanentnu evoluciju“ zbirku teorijskih eseja kritičara formaliste Jurija Tinjanova (ASP; priredila i prevela sa Filipom Redkom), jugoslovenski nadrealističko-marksistički *Podvizi družine 'Pet petlića'* (sa Aleksandrom Boškovićem, Brill 2022) *Saopštenja* odeske pesnikinje Marije Galine (sa Anom Halberštat, Cicada Press 2024) i romani ranog lenjingradskog moderniste Konstantina Vaginova (sa Džefom Cebulom, NYRB Classics, 2025). Sa Galinom Rimbu i Judžinom Ostaševskim uređivala je i antologiju *F-slovo: nova ruska feministička poezija* (isolarii, 2020) a bila je i urednik prevoda poezije za *Ukrajinski sovjetski modernizam: tekstovi i konteksti* (ur. Babak, Ilchuk, Ustinov, ASP, 2025).

Aleksandar Bošković je lektor za bosanski-hrvatski-srpski jezik na katedri za slavistiku Univerziteta Kolumbija. On je istraživač ruske i istočnoevropske modernističke književnosti, jugoslovenskih i postjugoslovenskih studija, sa uporištem u uporednoj književnosti, kritičkoj teoriji i vizuelnim studijama. Njegova specijalizacija su avangardna književnost i eksperimentalne umetničke prakse koje istražuje kroz prizmu komparativnih medija. Autor je monografije *Pesnički humor u delu Vaska Pope* (2008), i ko-urednik je knjiga *The Fine Feats of the 'Five Cockerels' Gang* (sa Ejnsli Mors, 2022) i *Zenithism 1921-1927: A Yugoslav Avant-Garde Anthology* (sa Stivenom Terefom, 2023).

Fluks kadriranja: Neizvesnost u nadrealističkoj fotografiji, Beograd-Pariz-Prag
prof. dr. Kšištof Fijalkovski, Univerzitet umetnosti u Noriču, Velika Britanija

Muzej savremene umetnosti, Beograd, 18. januar 2025; platforma ZOOM.

Još od svog pronalaska kasnih 1830-ih, fotografija je povezana sa dokumentacijom, činjenicama i preciznošću. Shvatana je kao sredstvo vernog prikazivanja i objašnjenja sveta oko nas. Rezonovanje fotografije unutar

nadrealizma pokazuje da su stvari daleko složenije, daleko manje racionalne i predvidljive nego što mislimo.

Predavanjem prof. Fijalkovskog osvrnuće se na ključne fotografije članova beogradske nadrealističke grupe, Nikole Vuča i Vaneta Bora, u nameri da potakne razmišljanje o načinima na koje su predratni i posleratni nadrealistički fotografi u Beogradu, Parizu i Pragu istraživali mogućnosti fotografije, projekcije neizvesnosti i ambivalentnosti. Ovo će biti učinjeno korišćenjem četiri slike/teme: dokumenta, grada, susreta i objekta.

Kšištof Fijalkovski (Krzysztof Fijałkowski) profesor je vizuelne kulture na Univerzitetu umetnosti u Noriču, Velika Britanija. Kao pisac i istraživač, njegova glavna polja interesovanja su istorija, teorija i praksa međunarodnog nadrealizma. U njegove nedavne publikacije spadaju ko-uređivanje *Blomsburi enciklopedije nadrealizma* (*Bloomsbury Encyclopedia of Surrealism*) i tekstualni doprinosi katalozima izložbi o nadrealizmu koje su bile organizovane u Pompidu centru u Parizu i Tejt Modern u Londonu.

Nadrealizam – direktna akcija? Taktike između teorije i prakse

prof. dr Abigejl Susik, Univerzitet Vilamet, Oregon

Muzej savremene umetnosti, Beograd, 27. februar 2025.

Predavanje Abigejl Susik *Nadrealizam – direktna akcija? Taktike između teorije i prakse* razmotriće različite akcije, protestne strategije i teorije koje su aktivirale odabrane grupe nadrealista između 1924. i 1974. godine u Meksiku, Martiniku, Francuskoj i Sjedinjenim Američkim Državama. Kroz objavljene tekstove, umetnička dela i direktne akcije, predavanje će ukazati na vrednost simboličkih ili teorijskih gestova nadrealističkog levičarskog otpora u poređenju s taktikom, kao i na ideju tenzije koja je postojala između gesta i akcije. Takođe, biće reči o značenju nekih konkretnih direktnih akcija, poput povlačenja, abolicije i protestnog zahteva.

Abigejl Susik je načelnica odeljenja i vanredni profesor istorije umetnosti na Univerzitetu Vilamet u Oregonu. Članica je osnivačkog odbora Međunarodnog društva za proučavanje nadrealizma. Susik je jedna od urednica Blumsberijeve serije *Transnacionalni nadrealizam* i autorka knjige *Nadrealističke sabotaze i rat na delu* (Manchester UP, 2021). Takođe je kourednica zbornika *Nadrealizam i film nakon 1945*, *Apsolutno moderne misterije* (Manchester UP, 2021) i drugih publikacija.